

Konferencja nt. roli puszczy i dużych kompleksów leśnych w działaniach wojennych

Конференция на тему: роли пущ и больших лесных комплексов
в военных действиях

Conference on the role of primeval forests and big forest tracts in war
operations

W dniach 16—18 IX 1977 r. odbyła się w Białymstoku i Białowieży Ogólnopolska Konferencja Historyków Wojskowości na wymieniony w tytule temat, zorganizowana przez Muzeum Wojska w Białymstoku, przy współudziale Komisji Historii Wojskowej Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Historycznego i Oddział PTH w Białymstoku.

Podczas obrad w Białymstoku (16 i 17 IX) wygłoszono następujące referaty i komunikaty:

1. B. Czeczuga — Obszary leśne ziem północno-wschodnich Polski.

Był to referat wprowadzający i zawierał m. in. informacje na temat przyrodniczej historii lasów od późnego glacjału (12,5—10 tys. lat p.n.e.) do obecnie nadal trwającego okresu subatlantyckiego, a także krótką charakterystykę istniejących na omawianym obszarze puszczy: Piskiej, Augustowskiej, Knyszyńskiej i Białowieskiej.

2. S. Okęcki — Lasy jako teren działań wojennych.

W części wstępnej autor przedstawił bardzo skromną na ten temat literaturę (8—9 pozycji w skali światowej), wskazał na różny (z punktu widzenia wojskowego) charakter lasów, a następnie omówił rolę lasów w walkach i działaniach wojennych na przestrzeni wieków. Lasy zawsze stanowiły ochronę przed silniejszym nieprzyjacielem i były terenem walk partyzanckich, natomiast od niepamiętnych czasów unikano działań wojennych w lesie, wykorzystując je do urządzania zasadzek, wykonywania manewrów operacyjnych, formowania armii i ich osłony itp. Ta rola lasów wzrastała systematycznie już od początku XIX w.

3. K. Olejnik — Rola środowiska geograficznego ze szczególnym uwzględnieniem terenów leśnych w walkach obronnych o zachodnią granicę Polski.

W tym bardzo bogatym w treść referacie autor przeanalizował zmieniającą się rolę i znaczenie leśnego lub leśno-bagiennego pasa wzdłuż zachodniej granicy od okresu formowania się państwa polskiego w X w. do walk toczonych w XIV w.

4. W. Majewski — Obszary leśne w wojnach polsko-krzyżackich.

Autor dość szczegółowo przedstawił kolejne etapy walk polsko-krzyżackich toczonych w środkowej i północnej części Polski w okresie od XIII do początków XVI w., wskazując również na to, że lasy odegrały w tych wojnach na ogół rolę bierną — negatywną, stanowiły przeszkodę dla ruchu wojsk i w niewielkim tylko stopniu były wykorzystywane taktycznie. Jedynym chyba wyjątkiem był król Władysław Jagiełło, który wykorzystywał lasy w swych wyprawach.

5. T. Wasilewski — Rola puszczy: Białowieskiej, Błudowskiej i Kurpiowskiej w okresie najazdu szwedzkiego w XVII w.

W referacie omówiono zarówno działania wojsk regularnych jak i oddziałów partyzanckich.

6. A. Dobroński — Kompleksy leśne w planach i działaniach wojennych na ziemiach północno-wschodnich Polski w I połowie XIX w.

Temat referatu został nieco rozszerzony, gdyż dotyczył on okresu od Insurekcji Kościuszkowskiej poprzez wojny napoleońskie, Powstanie Listopadowe i wojnę polsko-rosyjską 1830/31 do okresu przygotowań do Wiosny Ludów. Omawiany teren obejmował w zasadzie dorzecze Narwi i Biebrzy. Autor przedstawił znaczenie lasów w kolejnych walkach wymienionych wojen, a także omówił następujące 3 koncepcje myśli wojskowej na emigracji po upadku Powstania Listopadowego (wojna partyzancka, wojna regularna i wojna ludowa), uwzględniając w nich rolę kompleksów leśnych. Autor podkreślił, że w całym omawianym okresie powszechne było niedoceniecie przez dowódców polskich znaczenia walk na terenach leśnych.

7. T. Mencil — Znaczenie lasów w walkach powstańczych 1863 r. na przykładzie ziem południowo-wschodnich Polski.

Autor omówił interesujące szczegóły walk powstańczych na pograniczu Królestwa Polskiego i Galicji oraz Cesarstwa Rosyjskiego. Lasy odegrały dużą rolę w drugiej fazie Powstania, to jest od wiosny do jesieni 1863 r., bowiem stanowiły one miejsce kryjówki i schronienia oddziałów przybywających z Galicji (szczególnie lesisty pas południowej Lubelszczyzny), miejsca zgrupowań, urządzania zasadzek. Lasy były miejscem obozowania, służyły jako „dom”, co podkreślają byli powstańcy w swych wspomnieniach. Lasy na pograniczu galicyjskim były też miejscem zaopatrzenia w broń i żywność przysyłaną z terenów Galicji.

8. Z. Koszyła — Obszary leśne ziem północno-wschodnich w polskiej wojnie obronnej 1939 roku.

W referacie omówiono przygotowania do obrony wykonywane wiosną i latem 1939 r., a następnie przebieg kampanii wrześniowej w lasach Puszczy Augustowskiej, Czerwonego Boru, Puszczy Knyszyńskiej (wówczas zwanej oficjalnie Puszczą Białostocką) i Puszczy Białowieskiej. W przygotowaniach do obrony szczególnie dużą rolę odegrała Puszcza Augustowska, w czym bardzo aktywnie uczestniczyli leśnicy. Na terenie tejże puszczy 23 IX 1939 r. rozpoczął działalność oddział majora „Hubala” (Henryka Dobrzańskiego). Znaczną rolę odegrała również Puszcza Białowieska, gdzie m. in. znalazły się wszystkie tabory oraz inne jednostki zaplecza technicznego SGO „Narew”. Tam również działała Grupa Operacyjna „Polesie”.

9. H. Kamiński — Puszcza Kampinoska w kampanii wrześniowej 1939 roku.

Na tle przyrodniczej charakterystyki autor omówił prowadzone działania wojenne, do których teren Puszczy nie był zupełnie przygotowany. Działanie na tym obszarze było zaskoczeniem zarówno dla strony polskiej jak i niemieckiej. W rezultacie stworzyło to większą szansę dla strony polskiej.

10. **M. Wieliczko** — Wpływ kompleksów leśnych na działania wojenne w Karpatach w 1939 r.

Referat dotyczył przygotowań do obrony, a następnie działań wojennych na całym obszarze Karpat, wchodzących obecnie w skład terytorium Polski, a więc teren działań armii „Kraków” i „Karpaty”. Zdaniem autora ocena wojskowego znaczenia Karpat, w tym i znaczenia kompleksów leśnych, przez stronę polską była błędna, nie wyciągnięto wniosków z doświadczeń I wojny światowej. Podano przykłady wstrzymania marszu wojsk nieprzyjaciela dzięki zasiekom na drogach leśnych (np. w okolicach Krempnej).

11. **A. Pankowicz** — Wpływ górskich kompleksów leśnych na przebieg działań wojennych w Karpatach 1944—1945.

Referat ten wiązał się tematycznie z poprzednim. Omawiane były głównie działania IV Frontu Ukraińskiego Armii Radzieckiej.

12. **Z. Mańkowski** — Kompleksy leśne na Lubelszczyźnie a ruch partyzancki w latach okupacji hitlerowskiej.

Autor omówił taktykę Niemców w zakresie walk z ruchem partyzanckim (np. w 1943 r. Niemcy spalili lub zniszczyli ponad 40 małych wsi śródleśnych i przyleśnych, będących oparciem partyzantów), a także większe bitwy, m. in. w Lasach Janowskich, w Puszczy Solskiej, w Lasach Parczewskich.

13. **M. Wieczorek** — Działania Gwardii i Armii Ludowej w terenach leśnych.

W referacie podano liczne przykłady działalności oddziałów GL i AL, głównie na terenie Kieleckiego, Łódzkiego i Warszawskiego.

14. **L. Ratajczyk** — Rola lasów Kielecczyny w Powstaniu Styczniowym 1863 r.

Omówiono kolejne fazy działań powstańczych na tym terenie. Stwierdzono, że latem 1863 r. lasy były już bezpieczną ostoją formujących się oddziałów, jednak ich znaczenie nie było odpowiednio wykorzystane.

15. **M. Wrzosek** — Kompleksy leśne północno-wschodniej Polski i ich wpływ na przebieg działań bojowych podczas I wojny światowej.

Referat dotyczył walk między wojskami niemieckimi i rosyjskimi, m. in. na terenie b. Prus Wschodnich (bitwa pod Tannenbergiem), z uwzględnieniem roli kompleksów leśnych.

16. **W. Biegański** — Specyfika działań wojsk regularnych i oddziałów partyzanckich podczas II wojny światowej.

W referacie dokonano bardzo szerokiego przeglądu zagadnień, głównie (ale nie tylko) z terenów europejskich.

17. **T. Gwardak** — Rola dużych kompleksów leśnych we współczesnych działaniach wojennych.

Autor przedstawił różnego rodzaju podziały i klasyfikacje terenów leśnych i różnych elementów lasu z punktu widzenia taktyki wojskowej, możliwości przejazdu, prowadzenia działań itp. z uwzględnieniem podłoża, zwarcia drzewostanów itp.

Ponadto na konferencję zgłoszono 5 następujących referatów lub komunikatów, które nie zostały wygłoszone ze względu na nieobecność autorów lub ze względu na ograniczony czas.

18. Z. Kosztyła — Znaczenie puszczy w walkach powstańczych 1863 roku na przykładzie ziem północno-wschodnich Polski.

19. M. Wrzosek — Znaczenie obszarów leśnych w działaniach II Powstania Śląskiego.

20. W. Ryżewski — Znaczenie obszarów leśnych w Powstaniu Wielkopolskim 1919 r.

21. K. Sobczak — Znaczenie kompleksów leśnych w walkach o wyzwolenie obszarów północno-wschodniej Polski w latach 1944—1945.

22. M. Stysiak — Puszcza Kampinoska w działaniach powstańczych 1944 r.

W dyskusji doc. Majewski wspomniał o tym, że klasycznym przykładem bitwy „leśnej” była bitwa pod Wawrem w 1831 r. Doc. Olejnik stwierdził, że w pewnych specyficznych warunkach politycznych środowisko geograficzne, w tym lasy, mogą odgrywać negatywną rolę, a przykładem tego mogą być stosunki panujące na zachodniej granicy Polski w okresie rozbitcia dzielnicowego w XIII w., gdy bariera leśno-bagienna wzdłuż Noteci dzieląca Wielkopolskę od Pomorza Zachodniego, w połączeniu z decentralistycznymi dążeniami poszczególnych dzielnic Polski i brakiem jednolitej polityki państwowej, uniemożliwiła przeszkodzeniu przez Wielkopolan parciu Marchii Brandenburskiej w kierunku Pomorza Zachodniego. W nawiązaniu do referatu dra A. Dobrońskiego, prof. Okęcki przypomniał, że wydana na emigracji po Powstaniu Listopadowym broszura Henryka Kamińskiego na temat walk partyzanckich została przeszło sto lat później — w latach II wojny światowej — przetłumaczona na język francuski i wydana we Francji. Wskazano też w dyskusji na nagłą potrzebę zorganizowania skansenów partyzanckich.

W konferencji uczestniczyli również przedstawiciele Komisji Historii Leśnictwa i Komisji Wydawniczej PTL, a także leśnicy z OZLP w Białymstoku — przedstawiciel Oddziału PTL i przedstawiciel OZLP. Zabierając głos koledzy z Białegostoku mówili o osiągnięciach leśnictwa Białostoczczyzny w okresie powojennym i o niektórych zamierzeniach na przyszłość, zwłaszcza w zakresie planowania przestrzennego i ochrony przyrody.

Dr B. Szymański z PTL mówił o wydanej w 1967 r. przez PTL książce pt. „Leśnictwo polskie w okresie drugiej wojny światowej” i o dalszych przygotowaniach do powtórnego opracowania tego zagadnienia. Niezwykle cenna i potrzebna byłaby dla leśników i PTL współpraca w tym zakresie, zwłaszcza z historykami wojskowości.

Postulowano to również na zebraniu Komisji Historii Wojskowej Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Historycznego, które odbyło się w przerwie obrad konferencji. Komisja — działająca pod kierownictwem prof. dra Tadeusza Jędruszcza — omawiała program sympozjum nt. historii wojskowej, przewidywanego w ramach XI Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich w 1979 r., a także plan pracy komisji na lata 1978 i 1979. W nawiązaniu do projektu zorganizowania przez PTL w 1978 r. sesji nt. „Lasy i leśnicy w okresie II wojny światowej”, prof.

J. B r o d a, w imieniu przedstawicieli PTL obecnych na zebraniu komisji, zaproponował włączenie do programu jej pracy współdziałania w tym zagadnieniu. Forma współpracy ma być uzgodniona z sekretarzem Komisji Historii Wojskowej ZG PTH, którym jest płk doc. dr hab. Leon Zi a j a z Warszawy.

Na zakończenie obrad w Białymstoku zapoznano się również z ekspozycją w Muzeum Wojska oraz wysłuchano koncertu dawnych pieśni żołnierskich.

W trzecim dniu konferencji — 18 IX 1977 r. udano się do Białowieży. Pod przewodnictwem dra inż. Czesława Ok o ł o w a uczestnicy zapoznali się ze zwierzyńcem żubrów i tarpanów, zwiedzili Muzeum Przyrodnicze BPN oraz fragmenty Parku Narodowego. W sali Muzeum wysłuchano również dwóch ostatnich referatów konferencji:

23. Cz. Ok o ł ó w — Puszcza Białowieska, dzieje i stan obecny.

24. B. Czeczuga i Ksok - Babiatyńska — Ochrona lasów w PRL.

Referaty i wypowiedzi dyskusyjne wygłoszone na konferencji zostaną opublikowane w pierwszym zeszycie naukowym Muzeum Wojska w Białymstoku.

Bohdan Szymański

Polskie Towarzystwo Leśne

Zarząd Główny

ul. Wery-Kostrzewy 3

02-362 Warszawa

tel. 22-14-70

W ZG Polskiego Towarzystwa Leśnego można nabyć roczniki czasopisma „Sylwan” według poniższego wykazu po cenie 14 zł za 1 egzemplarz, dla członków PTL po 10 zł.

Nabywcom czasopisma pragnącym skorzystać z okazji w celu uzupełnienia biblioteczek „Sylwana” lub założenia nowych, poczynając od wcześniejszych roczników, ZG PTL prześle wskazane egzemplarze czasopisma za zaliczeniem pocztowym z doliczeniem kosztów przesyłki.

Zamówienia na kartach pocztowych prosimy przysyłać pod adresem podanym w nagłówku. Wysyłka czasopisma będzie realizowana według kolejności zgłoszeń.

Wykaz roczników „Sylwana” do nabycia:

- 1959 — nr 12
- 1961 — nr nr 2, 7
- 1963 — nr nr 2, 3, 4, 5, 6
- 1964 — nr nr 1 do 6 (cały rocznik)
- 1965 — nr nr 4, 5, 6
- 1966 — nr nr 1 do 12 (cały rocznik)
- 1967 — nr nr 1 do 12 (cały rocznik)
- 1968 — nr nr 1 do 12 (cały rocznik)
- 1969 — nr nr 1, 2, 3, 4, 5, 6
- 1970 — nr nr 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 10, 11

- 1971 — nr nr 1, 2, 3, 8, 9, 10, 11, 12
1972 — nr nr 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7
1973 — nr nr 1, 2, 3, 4, 5, 6, 10, 11, 12
1974 — nr nr 1, 2, 3, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12
1975 — nr nr 2, 10, 12
1976 — nr nr 1, 2, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12
1977 — nr nr 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12

Ponadto ZG posiada inne wydawnictwa własne, które można nabyć pod wskazanym wyżej adresem.

1. Wykaz stopni i tytułów naukowych nadanych w dziedzinie leśnictwa i drzewnictwa polskiego w latach 1918—1964. B. Szymański, St. Markowski. PWRiL, Warszawa 1966. Cena 10 zł.
2. Destrukcyjne procesy w zabytkach — działanie środków do ochrony drewna. H. Jędrzejewska. PTL, mała poligrafia. Warszawa. Cena 5 zł.
3. Doświadczenia nad uprawą i pielęgnowaniem topoli. Praca zbiorowa pod redakcją J. Milewskiego. PTL, mała poligrafia. Warszawa 1970, tom I i II. Cena 20 zł, dla członków PTL 15 zł.
4. Z zagadnień zwiększenia produktywności lasów w Polsce. Praca zbiorowa pod redakcją S. Myczkowskiego. PWRiL, Warszawa. Cena 160 zł, dla członków PTL 120 zł.
5. Ścieżka wiedzie przez las. W. Koehler. PWRiL, Warszawa 1971. Cena 10 zł.
6. Puszcza Białowieska. E. Więcko. PWN, Warszawa 1972. Cena 52 zł.
7. Polskie Towarzystwo Leśne w Polsce Ludowej. PTL, mała poligrafia. Warszawa 1972. Cena 60 zł.
8. Nauki leśne w Polsce 1920—1970. Praca zbiorowa pod redakcją A. Żabko-Potopowicza. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1977. Cena 88 zł.

Warszawa, maj 1978 r.

Zarząd Główny
Polskiego Towarzystwa Leśnego